

مطالعه تطبیقی جرم شورش در فقه امامیه ، حقوق فرانسه و انگلستان

پدیدآورنده (ها) : اصغری، عبدالرضا؛ زاهدی اصل، علیرضا

حقوق :: نشریه گفتنمان حقوقی :: بهار و تابستان ۱۳۹۷ - شماره ۳۳

صفحات : از ۵۷ تا ۷۶

آدرس ثابت : <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1466483>

تاریخ دانلود : ۱۴۰۲/۰۷/۲۴

مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) جهت ارائه مجلات عرضه شده در پایگاه، مجوز لازم را از صاحبان مجلات، دریافت نموده است، بر این اساس همه حقوق مادی برآمده از ورود اطلاعات مقالات، مجلات و تألیفات موجود در پایگاه، متعلق به "مرکز نور" می باشد. بنابر این، هرگونه نشر و عرضه مقالات در قالب نوشتار و تصویر به صورت کاغذی و مانند آن، یا به صورت دیجیتالی که حاصل و بر گرفته از این پایگاه باشد، نیازمند کسب مجوز لازم، از صاحبان مجلات و مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی (نور) می باشد و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی است. به منظور کسب اطلاعات بیشتر به صفحه [قوانین و مقررات](#) استفاده از پایگاه مجلات تخصصی نور مراجعه فرمائید.

- مقایسه دکترین فراستریشن و نهاد حقوقی فورس ماژور
- تبیین انقلاب اسلامی ایران از دیدگاه تدا اسکاچپول
- از قانون اساسی عرفی تا عرف حقوق اساسی
- بررسی معیار «نظم عمومی» در نظارت قضایی بر رأی داورى تجارى بین المللى
- مداخله در اموال مسروقه در حقوق کیفرى ایران و انگلستان
- آموذ زمان: نظارت فراقضایی مکمل نظارت قضایی
- متناسب بودن تعقیب کیفرى: مفهوم، مبانی و جلوه ها در حقوق ایران و انگلستان
- مفهوم‌شناسی مسئولیت اجتماعى شرکت‌های تجارى در حقوق آلمان، فرانسه، انگلستان و ایران با رویکرد تطبیقى
- نقد عدم تحدید حق پیشگیری وضعى در پرتو قواعد فقهى و حقوقى
- مطالعه تطبیقى معاذیر اجرای قرارداد در حقوق انگلیس، امریکا و ایران
- سرقت مقرون به آزار در نظام‌های کیفرى ایران و انگلستان
- بررسی قاعده منع شکنجه و رفتارهای مشابه دیگر در حقوق ایران و انگلستان و با نگاهی بر اسناد حقوق بشر

عناوین مشابه

- مسئولیت مدنى ناشى از آسیب‌های همسایگی در حقوق ایران و فقه امامیه با مطالعه تطبیقى در حقوق انگلستان و مصر
- مطالعه تطبیقى مجازات کلاه بردارى در حقوق ایران و فرانسه و فقه امامیه
- نظریه قابلیت انتساب در حقوق مسئولیت مدنى مطالعه تطبیقى در فقه امامیه و حقوق فرانسه
- تفاوت تقصیر در مسئولیت قراردادی و مسئولیت خارج قرارداد مطالعه تطبیقى در فقه امامیه، حقوق ایران و فرانسه
- مطالعه تطبیقى ماهیت حقوقى شرط قدرت بر تسلیم در حقوق ایران، فرانسه و فقه امامیه
- مطالعه تطبیقى سه نهاد بطلان، فساد و عدم وجود قرارداد در فقه امامیه، فقه حنفى و حقوق فرانسه
- فرزند خواندگی «مطالعه تطبیقى در فقه امامیه، حقوق ایران و فرانسه»
- مقاله پژوهی: بیمه عدم النفع در حقوق ایران با مطالعه تطبیقى در فقه امامیه و حقوق انگلستان
- مطالعه تطبیقى مبانی استنادناپذیری در حقوق ایران، فرانسه و فقه امامیه
- مطالعه تطبیقى جهت و علت عقد در حقوق ایران و فرانسه و فقه امامیه

مطالعه تطبیقی جرم شورش در فقه امامیه، حقوق فرانسه و انگلستان

عبدالرضا اصغری^۱

علیرضا زاهدی اصل^۲

چکیده

حاکمیت ملی همواره به عنوان یکی از ارزش های مهم ملت ها مورد توجه بوده و جرایم در این حوزه نیز با واکنش های سختی از سوی حاکمیت ها روبه رو بوده است. فقه امامیه اقدام علیه اساس حکومت و حاکم اسلامی را که یکی از جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی است، با عنوان "بغی" جرم انگاری کرده است. در این نوشتار سعی بر آن شده تا با مطالعه تطبیقی در ماهیت جرایمی که اساس نظام را نشانه گرفته است و مجازات آن ها، در فقه امامیه و حقوق ایران با حقوق انگلستان و فرانسه تحقیق به عمل آید.

واژگان کلیدی: جرایم امنیتی، جرم سیاسی، بغی، محاربه، شورش.

۱. عضو هیئت علمی دانشگاه علوم اسلامی رضوی

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم شناسی دانشگاه علوم اسلامی رضوی

مقدمه

جرایم علیه امنیت در زمره‌ی مهم‌ترین جرایم در هر کشوری قرار می‌گیرد خصوصا اگر منجر به اقدام علیه اساس نظام سیاسی و شخص اول مملکت گردد؛ به نحوی که بسیاری از کشورها فصلی از قوانین خود را به این جرایم اختصاص داده‌اند.

در قانون مجازات ایران به تبعیت از فقه امامیه، اقدام علیه اساس نظام جمهوری اسلامی را تحت عنوان "بغی" جرم‌انگاری کرده است و آن را ذیل مجازات حدود بیان کرده است. اگرچه در خصوص جرایم علیه امنیت داخلی و خارجی، قانون‌گذار ایران، فصل اول قانون تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ را با عنوان "جرایم ضد امنیت داخلی و خارجی کشور" به این مسئله اختصاص داده است.

در حقوق انگلستان و کشورهای دیگر الهام گرفته از نظام حقوقی کامن‌لا از جرایم امنیتی یا به عبارت دیگر جرایم علیه امنیت به offences against the security of the state تعبیر می‌شود. قانون خیانت (Treason) مصوب ۱۳۵۱ میلادی در انگلستان که هنوز بخش‌هایی از آن معتبر می‌باشد و همچنین قانون نظم عمومی (The public order) مصوب ۱۹۸۶، عناصر قانونی جرایم مذکور را تشکیل می‌دهند.

در قانون مجازات فرانسه نیز از دیرباز فصلی به این نوع از جرایم اختصاص یافته است که مبنای قوانین برخی از کشورها از جمله کشور ایران می‌باشد که قانون‌گذار ایرانی بعد از انقلاب اسلامی با تغییراتی اصول کلی آن را در قوانین خود حفظ کرده است. فرانسه نیز در فصل دوم قانون مجازات این کشور، بخش اول تحت عنوان جرایم علیه نهادهای جمهوری و بخش دوم با عنوان شورش (Insurrectional Movements) پیش‌بینی کرده است.

عنوان بغی یک اصطلاح فقه حکومتی است که معادل آن در حقوق غربی با عناوین شورش، اخلال در نظم به شکل خشونت آمیز، خیانت شناخته شده است.

لزوم مطالعه و تفکیک جرایم امنیتی از جرایم سیاسی در جایی است که گاه دولت‌ها به بهانه امنیتی بودن فعالیت‌های سیاسی در پی قلع و قمع کردن جنبش‌های سیاسی برمی‌آیند. خصوصا اینکه اگر جنبش‌های مخالف به درگیری‌های مسلحانه علیه حاکمیت مبدل شود، برخوردهای شدیدتری از سوی حکومت با برای مقابله با آن می‌شود. مثل قانون‌گذار ایران که بغی را ذیل مجازات حدود بیان داشته است و نه تعزیرات.

«قیام مسلحانه» فصلی است که بغی را از دیگر جرایم علیه امنیت که ماهیت تعزیراتی دارند جدا می‌کند. در حقوق کامن‌لا و دیگر کشورهای غربی، که از آن با «شورش» یاد می‌کنند، با مجازات سنگین تری مواجه است.

در این نوشتار سعی بر آن شده تا با مطالعه تطبیقی در ماهیت جرایمی که اساس نظام را نشانه گرفته است و مجازات آنها، در فقه امامیه و حقوق ایران با حقوق انگلستان و فرانسه تحقیق به عمل آید. لذا در حقوق ایران با عنوان «بغی» و «قیام مسلحانه» در حقوق انگلیس و فرانسه با عنوان «شورش» در چهار فصل (مفاهیم و پیشینه، ماهیت جرایم، مستندات قانونی و مجازات) بررسی خواهیم کرد.

گفتار اول: مفاهیم و پیشینه

تعریف لغوی «بغی» واژه‌ای است عربی که لغت دانان عربی برای آن معانی مختلفی ذکر کرده‌اند که در ذیل به بیان این معانی پرداخته می‌شود:

راغب اصفهانی در تعریف واژه «بغی» بیان می‌دارد: «بغی به معنای تجاوز کردن از حد اعتدال و میانه روی است و به معنای تکبر هم آمده است» و می‌گوید بغی طلب توأم با تجاوز است. (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶، ۱۳۶)

در فرهنگ فارسی معین واژه بغی در این معانی به کار رفته است: ۱- ستم کردن، تعدی کردن، تجاوز کردن ۲- فزونی جستن ۳- از حد گذشتن ۴- نافرمانی، سرکشی، گردنکشی، ظلم و ستم ۵- افزون جویی ۶- گمراهی و ضلالت. (معین، ۱۳۶۴، ۹۶)

در ظاهر این واژه به معنای اصطلاحی آن نخستین بار در حدیثی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله به کار رفته است که آن حضرت در آن روایت قاتلان عمار را گروه باغی نامیده‌اند، جایی که ایشان فرمودند: «یا عمار تقتلک الفئه الباغی» (سبحانی، ۱۳۶۳، ص ۶۲۰)

عده‌ای از فقهای شیعه بغی را خروج علیه امام معصوم علیه السلام می‌دانند، چنانچه شهید اول در تعریف بغی می‌گوید: «من خرج علی المعصوم من الائمه علیهم السلام و فهو باغ» یعنی هر کس بر یکی از ائمه معصوم خروج کند باغی است. (شهید ثانی، ۱۴۱۰ ه. ق، ۲ ص ۴۰۷) در مقابل اکثریت فقهای شیعه چون شیخ طوسی، ابن ادریس حلی، محقق کرکی و صاحب جواهر، بغی را مختص به امام معصوم ندانسته و بغی را خروج علیه امام عادل می‌دانند. شیخ طوسی در النهایه آورده است: «هر کس علیه امام عادل قیام کند و بیعت خویش

را نقض نماید و دستورهای او را اطاعت نکند، باغی است و برای حاکم، جنگ با وی جایز است» (طوسی، ۱۳۶۲، ج ۱ ص ۱۹۷) صاحب جواهر نیز می نویسد: «بغی خروج از اطاعت امام عادل است» (نجفی، ۱۹۸۱، ج ۲۱ ص ۳۲۴)

منظور از کلمه خروج در تعریف فقهی باغی، قیام مسلحانه است. صاحب کتاب «الفقه» هم گفته است: «بغات در اصطلاح شرع کسانی هستند که بر دولت اسلامی که به صورت صحیح به وجود آمده است قیام کنند و فرق نمی کند که رهبر دولت، پیامبر، امام، نائب خاص و یا نائب عام یعنی فقیه جامع الشرایط باشد» (حسینی شیرازی، ۱۴۰۹، ج ۴۸، ص ۱۳۱) نکته مهمی که جهت ارائه تعریف مناسب از بغی وجود دارد این است که آیا در زمان غیبت امام معصوم، که حکومت اسلامی طبق نظر ولی فقیه جامع الشرایط اداره می شود، امکان تحقق بغی وجود دارد یا خیر؟

عده ای از فقها بغی را در زمان غیبت نیز محقق می دانند، چنانچه کاشف الغطاء می گوید: «و یدخل فی البغاه کل باغ علی الامام او نائبه الخاص او العام ممتنع عن طاعته فی ما امر به و نهی عنه» یعنی داخل در بغات است هر کس که از پیروی آنچه که امام یا نائب خاص یا عام او دستور دهد یا از آن نهی کند، سرپیچی کند. (کاشف الغطاء، ۱۳۸۰، ص ۴ ص ۳۶۷)

به نظر می رسد با توجه به آیه ۹ سوره حجرات که می گوید: «اگر گروهی از مومنان باهم جنگ کردند پس بین آنها آشتی دهید و اگر یکی از آنها بر دیگری تجاوز کند، با گروه متجاوز پیکار کنید تا به فرمان خدا باز گردند.» مبرهن است که این آیه به شکل مطلق آمده است و آن را مقید به زمان امام معصوم (علیه السلام) ندانسته است و نیز با توجه به اینکه به نظر اکثریت فقها تشکیل حکومت اسلامی در زمان غیبت برای پیاده کردن احکام اسلام و نیز لزوم حفظ نظام اسلامی که از مهم ترین واجبات اسلامی است، باید قائل به این مطلب بود که احکام بغی را در زمان غیبت نیز جاری بدانیم.

شاید از جمله دلائلی که فقهای قدیمی ذکری از این مسأله به میان نیاورده اند این باشد که در زمان آنها امکان عملی تشکیل حکومت اسلامی میسر نبوده است و حال که با پیروزی انقلاب اسلامی این امکان به وجود آمده است، مورد بحث فقها و حقوقدانان قرار گرفته است.

الف: پیشینه بغی

تاریخ بغی به تاریخ شکل گیری حکومت اسلامی توسط پیامبر گرامی اسلام باز می‌گردد زیرا از زمانی که حکومت اسلامی پیامبر بوجود آمد، همواره گروهی با انگیزه های سیاسی یا مادی به مبارزه با آن برخاسته اند. تاریخ اسلام نشان می‌دهد که در زمان حیات پیامبر بارها سوء قصد به جان وی صورت گرفته و بارها توطئه انجام شد تا حکومت اسلامی نابود شود و مردم علیه این حکومت شورانده شدند. (زراعت، ۱۳۷۷، ص ۴۲۰)

اما اصطلاح بغی در معنای سیاسی آن عملاً پس از جنگ‌های حضرت علی (علیه السلام) با مخالفانش رواج یافت. حضرت علی (علیه السلام) در زمان کوتاه خلافت خود، سه جنگ بزرگ - یعنی جمل، صفین و نهروان - با باغیان نمود که مهم ترین مستند شرعی برای این جرم به حساب می‌آید.

۱. مصادیق بغی در اسلام

همانگونه که در کتب تاریخی آمده است، حضرت علی (علیه السلام) در سال ۳۵ هجری خلافت را به دست گرفتند. در مدت خلافت ایشان سه دسته از مسلمانان به نام‌های ناکثین، قاسطین و مارقین علیه حضرت و حکومت ایشان قیام نمودند. اقدام این سه گروه توسط پیامبر (صلی الله علیه و آله) پیش بینی شده بود.

خود امام نیز در خطبه سوم نهج البلاغه به گروه‌هایی که علیه حکومت ایشان دست به قیام زدند اشاره می‌فرماید. ناکثین کسانی بودند که از لحاظ روحیه، پول پرست و طرفدار تبعیض در امور حکومتی بودند. همین امر باعث شورش آنها شد. جنگ جمل مقابله با این گروه است. دسته دوم قاسطین هستند؛ ایشان بیشتر به دنبال سیاست ورزی و نفاق بوده و در نتیجه در صدد غصب حکومت بودند. حضرت با قیام آنان در جنگ صفین به مقابله پرداخت. سومین گروه باغی مارقین بودند. در تیپ شخصیتی آنان عصیت های ناروا و جهالت های خطرناک موج می‌زد. امام (علیه السلام) با این گروه برخورد سخت و آشتی ناپذیری داشت، تا آنجا که در جنگ نهروان به مبارزه و سرکوب قیام آنان پرداخت. (مطهری، ۱۳۸۵، ۹۳)

۲. سابقه شورش در انگلیس و فرانسه

قرون وسطی در تاریخ اروپای غربی یکی از مهم ترین مراحل تاریخی است که از سده پنجم تا سده شانزدهم میلادی را در بر می‌گیرد. در بعضی از موارد از قرون تیره یا Dark age یاد می‌شود که از ویژگی‌های آن تاریک اندیشی، اختناق و حاکمیت کلیسا

در مناصب مختلف است.

در ابتدای ظهور مسیحیت نیز حکومت و سلطنت را به عنوان حکومتی که از طرف خداوند برگزیده شده، می پنداشتند و اطاعت از آنها را واجب و به هیچ نحوی مخالفت با آن را نمی پذیرفتند. از این رو اظهار مخالفت و ارتکاب جرم علیه حکومت را جنایتی بزرگ می دانستند و سخت ترین مجازات‌ها را برای این نوع مجرمین در نظر می گرفتند. این تفکر که مجرم سیاسی دشمن اجتماع بوده و ضروری است از جامعه حذف گردد در کشورهای مغرب زمین تا اوایل قرن نوزدهم ادامه داشته است.

مورخین مجازات‌هایی را نسبت به مجرمین سیاسی نقل کرده اند که از لحاظ شدت و قساوت، همانندی ندارد. سلاطین و شاهان برای حفظ حاکمیت و سلطنت خود به شدیدترین مجازات‌ها متوسل می شدند- همچنان که نقل شده است، در قانون امپراطور روم، اموال شخص مرتکب به خیانت بزرگ مصادره می شده و او را با بدترین شکل ممکن اعدام می کردند- حتی اگر در زمان حیات نیز به او دسترسی پیدا نمی کردند، مرده او را مورد محاکمه و مجازات قرار می دادند. همچنین مجازات کسانی که متعرض امپراطور یا نمایندگان و یا یکی از اطرافیان او می شدند، مرگ، گرفتن اموال خائن و مصادره آن پیش بینی شده بود و حتی برخی از افراد خانواده و فرزندان مجرم را نیز کشته یا بر آنها مهر ننگ و عار می زدند. (خالد رشید الجمیلی، ج ۱، صص ۲۰-۱۵)

به لحاظ اجتماعی در این دوره شوالیه‌ها از زندگی مرفهی برخوردار بودند که با زندگی دهقانانی که روی زمین‌های آنها کار می کردند، تفاوت زیادی داشت.

دهقانان در پائین ترین سطح اجتماعی زندگی می کردند. آنها در روستاها به سر می بردند و روی زمین‌هایی که به ارباب صاحب تیول، تعلق داشت، کار می کردند و بخشی از محصول به دست آمده را به او می دادند. آنها لباس‌های پشمی خشن پوشیده و کفش‌های چوبی به پا می کردند. آنها با خوردن شوربا، شلغم، لوبیا و نان سیاه زندگی خود را می گذراندند.

تا اینکه دهقانان فرانسوی در سال ۱۳۵۸ در اعتراض به شرایط سخت کار در مزارع، قیام می کنند اما اشراف تا دندان مسلح، شورش را با کشتن قریب ۲۰۰۰۰ نفر از شورشیان، سرکوب می نمایند.

در انگلستان نیز در سال ۱۳۸۱ وات تیلور و جان بال، «قیام دهقانان انگلستان» را رهبری

می‌کنند. اقسار فقیر در انگلستان علیه دستمزد کم، برخورد ناعادلانه در محاکم قضایی و مالیاتهای جدید شورش می‌کنند.

برای اولین بار در قانون جزای سال ۱۸۳۲ فرانسه، مجازاتهای خفیف تری نسبت به مجرمین سیاسی در نظر گرفته شد. سپس در سال ۱۸۴۸ مجازات اعدام نسبت به مجرمین سیاسی لغو و مجازات تبعید در قلعه‌های مستحکم جایگزین آن گردید و عدم استرداد مجرمین سیاسی نیز پیش بینی شد. این تحول در مغرب زمین بعد از انقلاب کبیر فرانسه بر اساس این نگرش به وجود آمد که مجرمین سیاسی دارای انگیزه شرافتمندانه و به دنبال اصلاح جامعه می‌باشند بر خلاف گذشته که آن‌ها را دشمنان جامعه و مردم فرض می‌کردند. (علانی، صص ۹۷-۱۰۱)

در دوره معاصر نیز شورش‌های ۲۰۱۱ انگلستان مجموعه‌ای از آشوب و ناآرامی‌های اعتراض آمیز مردمی بود که از تاریخ ۶ اوت ۲۰۱۱ در تاتهام واقع در شمال لندن آغاز شد و تا ۱۰ اوت ادامه پیدا کرد. این اعتراضات خیابانی به دنبال قتل یک جوان سیاه‌پوست با نام مارک دوگان به وسیله تیراندازی توسط پلیس لندن آغاز شد و به تدریج به نقاط دیگر انگلستان نیز کشیده شد.

مراجع قضایی بریتانیا، ۱۶ اوت، دو مرد جوان را به جرم ترویج و تحریک به شورش روی شبکه فیس بوک طی شورش‌های اخیر در شهرهای بریتانیا به چهار سال زندان محکوم کردند.

مقامات بریتانیا در نشستی اضطراری در ۱۱ اوت ۲۰۱۱، شبکه‌های اجتماعی اجتماعی توئیتر و فیس بوک و شبکه تلفن‌های همراه بلک‌بری در لندن را به عنوان مقصر اصلی در تشدید شورش‌های انگلستان برشمردند و خواهان آن شدند که اختیارات قانونی لازم به پلیس بریتانیا داده شود که در مواقع اضطراری، پلیس این اختیار را داشته باشد که دسترسی به شبکه‌های اجتماعی در بریتانیا را به طور موقت مسدود کند.

ب: سابقه جرم بغی در قوانین جزایی ایران

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۰، بغی تعریف نشده بود و قانونگذار در ماده ۱۸۶ این قانون، بغی را محاربه تلقی نموده و مجازات محارب را برای آن مقرر کرده بود. ماده ۱۸۶: «هر گروه یا جمعیت متشکل که در برابر حکومت اسلامی قیام مسلحانه کند مادام که مرکزیت آن باقی است تمام اعضا و هواداران آن که موضع آن گروه یا

جمعیت یا سازمان را می دانند و به نحوی در پیشبرد اهداف آن فعالیت و تلاش موثر دارند. محاربند اگرچه در شاخه نظامی شرکت نداشته باشند. تبصره: جبهه متحدی که از گروه‌ها و اشخاص مختلف تشکیل شود در حکم یک واحد است.»

ماده ۱۸۷ قانون مجازات اسلامی سابق مقرر می داشت: «هر فرد یا گروه که طرح براندازی حکومت اسلامی را بریزد و برای این منظور اسلحه و مواد منفجره تهیه کند و نیز کسانی که با آگاهی و اختیار امکانات مالی موثر و یا وسایل و اسباب کار و سلاح در اختیار آنها بگذارد محارب و مفسد فی الارض می باشند»

و در ماده ۱۸۸: «هر کس در طرح براندازی حکومت اسلامی خود را نامزد یکی از پستهای حساس حکومت کودتا نماید و نامزدی او در تحقق کودتا به نحوی موثر باشد محارب و مفسد فی الارض است.» در این ماده نامزد پست حساس شدن و موثر واقع شدن نامزدی از مصادیق محاربه و افساد فی الارض دانسته شده است.

این امر با معیارها و موازین فقهی ناسازگار بود؛ زیرا که احکام مقرر برای باغی و نیز ماهیت آن بسیار متفاوت از محاربه است.

به همین دلیل قانونگذار در ماده ۲۸۷ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بغی را جرم مستقلی در نظر گرفته و در تعریف آن چنین مقرر کرده است: «گروهی که در برابر اساس نظام جمهوری اسلامی ایران، قیام مسلحانه کنند باغی محسوب و در صورت استفاده از سلاح، اعضای آن به براساس مقررات این ماده به مجازات اعدام محکوم می گردند.»

گفتار دوم: ماهیت جرایم علیه حکومت

«بغی» جرمی است علیه حاکمیت و حاکم اسلامی و قاون گذار اسلامی آن را ذیل حدود بیان کرده است. در حقوق کامن لا و دیگر کشورهای غربی، که از آن با «شورش» یاد می کنند، با مجازات سنگین تری مواجه است.

الف. ارکان و عناصر بغی در فقه امامیه

جرم بغی مثل هر جرم دیگر از سه رکن قانونی، رکن مادی و رکن روانی تشکیل شده است.

۱. رکن قانونی

قانونگذار ایران در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ بر اساس مواد ۲۸۷ و ۲۸۸ بغی را جرم مستقل شناخته و برای آن مجازات خاصی پیش بینی کرده است.

۲. رکن مادی

برای اینکه فردی مجرم شناخته شود، باید عملی از او ظهور پیدا کند و این عمل می تواند به صورت فعلی باشد که قانونگذار انجام دادن آن را نهی کرده است و یا به صورت ترک فعلی باشد که قانونگذار انجام دادن آن را خواسته است. مرتکبان جرم بغی اعضای گروهی هستند که بر امام عادل و علیه حکومت اسلامی خروج می کنند. شرط تحقق بغی قیام مسلحانه است نه صرف مخالفت گفتاری و اطاعت نمودن فرمان حاکم جامعه اسلامی. بنابراین تا قیام مسلحانه ای صورت نگیرد عمل ارتکاب مشمول عنوان «بغی» نخواهد بود و می تواند تحت عنوان مجرمانه دیگری قرار گیرد.

مسلمان بودن، گروهی بودن، داشتن قدرت، مسلح بودن و تمرد علیه حاکم عادل را می توان از شرایط رکن مادی دانست.

بغی جرمی است مطلق و نه مقید به نتیجه. بنابراین، برای تحقق آن صرف قیام علیه امام عادل و اساس حکومت اسلامی، کفایت می کند. دلیل این امر آن است که حکم آیه ۹ سوره حجرات و اقوال فقها در این خصوص کاملاً مؤید مطلق بودن جرم بغی است.

قانونگذار طی مواد ۲۸۷ و ۲۸۸ ق.م.ا. مصوب ۱۳۹۲ صرف اقدام علیه حکومت و نظام جمهوری اسلامی ایران را جرم شناخته است، به عبارت دیگر، در تحقق جرایم موضوع این مواد و مجازات مرتکبان، تحقق نتیجه مجرمانه، شرط قرار داده نشده است. با عنایت به مطلق بودن این جرم، شروع به جرم این جرم هم مصداق ندارد؛ چون به مجرد آغاز عملیات اجرایی یعنی قیام و شورش مسلحانه، جرم انجام یافته تلقی می گردد. از طرف دیگر تشکیل دسته و جمعیت و یا تهیه اسلحه و مهمات برای این منظور، جزء اعمال مقدماتی جرم قیام مسلحانه بوده و جرایم مستقلاً محسوب می شوند.

۳. رکن روانی

بغی از نظر رکن روانی، از جمله جرایم عمدی است و برای تحقق آن، علاوه بر داشتن اراده و عمد در انجام عمل مجرمانه (سوء نیت عام)، باید عمد در وقوع نتیجه (سوء نیت خاص) نیز در باغی احراز شود.

سوء نیت عام در جرم بغی عبارت است از اینکه قیام کنندگان علیه حکومت اسلامی

از روی اراده و اختیار اقدام به قیام مسلحانه نمایند. بنابراین در صورت مسلوب الاراده بودن به واسطه اکراه، اجبار یا شکنجه یا به هر دلیل دیگر، باغی نخواهند بود. سوء نیت خاص در بغی، عبارت از قصد بر کناری امام عادل از رأس حکومت اسلامی و در واقع براندازی حکومت اسلامی است. به عبارت دیگر، باغی کسی است که علیه امام عادل قیام می کند تا موجب بر کناری امام عادل و سرنگونی دولت اسلامی شود. بنابراین، باغی علاوه بر داشتن اراده در قیام مسلحانه علیه حکومت اسلامی بایستی قصد براندازی آن را نیز داشته باشد.

برخی دیگر سوء نیت خاص را توجیه و تأویل غلط باغیان می دانند؛ یعنی باغیان افرادی هستند که با توجیه غلط، شورش علیه حاکم را لازم می دانند. (زراعت، ص ۴۲۷)

۴. رابطه بغی و محاربه و جرم سیاسی

بطور کلی و به اختصار باید گفت که از مباحث مربوط به احکام قیام و شورش در برابر حاکم اسلامی و یا همان بغی، به عنوان نهاد جرائم علیه امنیت ملت و آسایش عمومی شهروندان یاد می شود. به عبارت دیگر محاربه با بغی و جرم سیاسی از جهت حکم و موضوع تفاوت ماهوی دارد.

منظور از محاربه، ایجاد مزاحمت نسبت به بندگان خدا و سلب آزادی، آرامش و امنیت مردم و جامعه است و صرفاً جنبه اجتماعی دارد.

و جوه افتراق بغی و محاربه به طور خلاصه چنین است:

۱- محارب فردی است که به قصد بر هم زدن امنیت عمومی و ایجاد رعب و وحشت عمومی دست به اسلحه می برد اما باغی فردی است که علیه امام عادل و یا حاکم شهر خروج می کند ولو آنکه قصد رعب و وحشت برای مردم نداشته باشد. به کلام دیگر محاربه یک جرم علیه امنیت ملت شمرده می شود این در حالی است که عمل بغی بیشتر از آنکه یک جرم علیه امنیت مردم تلقی شود به عنوان جرم علیه دولت و حاکمیت شمرده می شود.

۲- برای تحقق جرم بغی به کار بردن وسیله اعم از اسلحه و غیر آن ضروری نیست لیکن برای تحقق جرم محاربه استفاده از اسلحه ضروری است.

۳- تحقق بزه بغی به صورت فردی امکان پذیر نبوده و به همین دلیل حرکت باغیان به صورت گروهی صورت می گیرد، لیکن بزه محاربه به صورت فردی و گروهی امکان

پذیر می باشد.

۴- توبه مرتکب جرم محاربه پس از دستگیری به عنوان عذر قانونی پذیرفته نخواهد شد لیکن توبه باغی پذیرفته می شود مگر اینکه دارای تشکیلاتی باشند و منهدم نشده باشد.

۵- برای تحقق جرم محاربه تفاوتی بین مسلمان و غیرمسلمان نمی باشد ولی در جرم بغی، باغی خود مسلمان است لیکن حاکم اسلامی را به خاطر شبهه ای که از او دارد قبول ندارد.

هم چنین دقت در تفاوت های جرایم محاربه و بغی نشان می دهد که این دو جرم هم از نظر رکن روانی و هم از جهت رکن مادی دارای تفاوت های مهمی با یکدیگر می باشد.

یکی از جرایمی که امروزه در محافل حقوقی مورد بحث است و ارتباط زیادی با این جرم دارد جرم سیاسی است. امروزه این مسأله جای بحث است که آیا «بغی» همان جرم سیاسی است یا اینکه متفاوت از آن می باشد. عده ای از حقوقدانان اسلامی بغی را همان جرم سیاسی می دانند و عده ای خلاف این نظر را دارند لیکن باید دانست که جرم سیاسی مفهومی است بسیار گسترده و شاید بتوان گفت که بغی یکی از مصادیق جرم سیاسی است نه اینکه دقیقاً جرم سیاسی باشد.

اگر ناگزیر باشیم جرم سیاسی را با یکی از جرایم مطرح در فقه تطبیق و مقایسه کنیم، همان جرم بغی است. البته در بعضی از موارد، اعمال مجرمین سیاسی همراه با خشونت و علیه امنیت اجتماعی است، امروزه جرایمی که با خشونت، قتل، غارت، ترور و... همراه باشند، هر چند با انگیزه و هدف سیاسی ارتکاب یابد، جرم سیاسی به شمار نمی آیند. زیرا فرض این است که مجرم سیاسی با هدف اصلاح گرایانه و انگیزه شرافتمندانه مرتکب عمل خلاف قانون می شود و این مسأله با قتل و سلب امنیت جامعه و مردم، ناسازگار است.

با توضیحاتی که درباره جرم سیاسی گفته شد، می توان نتیجه گرفت که اگرچه در اسلام صریحاً نامی از جرم سیاسی برده نشده است، اما با تعاریفی که فقها از این جرم ارائه داده اند، می توان گفت که جرم بغی، مصداق بارز جرم سیاسی است و اگر نتوان چنین گفت، دستکم می توان گفت که بین جرم سیاسی و بغی رابطه عموم و خصوص

مطلق است؛ یعنی هر جرم سیاسی ای بغی است، اما هر بغی ای جرم سیاسی نیست. در یک تعریف کلی می‌توان گفت: جرم سیاسی در اسلام، عملی است که توسط فردی یا گروهی از مسلمانان برضد حاکم اسلام، در تعریفی گسترده تر برضد حکومت اسلامی صورت می‌گیرد که خود دارای شرایط و احکام گفته شده می‌باشد و ممکن است از روی شبهه یا غیر شبهه واقع شود. (عبدالجبار زرگوش‌نسب، سیده معصومه غیبی، صص ۱۰۷-۱۲۶)

ب. ارکان شورش در فرانسه

در قانون مجازات فرانسه ماده ۱-۴۱۲ اقدام به ارتکاب یک یا چند عمل خشونت آمیز که از اساس نهادهای جمهوری را در معرض خطر قرار دهد یا منجر به تعرض به تمامیت ارضی کشور گردد، سوء قصد به شمار می‌آید. سوء قصد مستوجب ۳۰ سال حبس جنایی ساده می‌باشد.

در ماده ۲-۴۱۲ این قانون تصمیم قطعی میان چند شخص به منظور ارتکاب یک سوء قصد به هنگامی که این تصمیم بواسطه یک یا چند عمل مادی نمود یابد، دسیسه به شمار می‌آورد و مجازات سبکتری نسبت به سوء قصد پیش بینی می‌کند و آن ۱۰ سال حبس ساده است.

در صورتی که این اقدامات دسته جمعی باشد، عنوان دیگری به خود می‌گیرد و آن جنبش آشوبگرانه است که در ماده ۳-۴۱۲ قانون مذکور آمده است. «هرگونه خشونت دسته جمعی که از اساس نهادهای جمهوری را در معرض خطر قرار دهد یا منجر به تعرض به تمامیت ارضی کشور گردد، جنبش آشوبگرانه به شمار می‌آید»

ج. ارکان شورش در انگلستان

در انگلستان نیز از دیرباز قوانینی برای حفظ امنیت ملی و سلطنتی وجود دارد که هنوز برخی از آنها لازم الاجراست. از جمله آنها «قانون خیانت مصوب ۱۳۵۱ میلادی» است که به موجب آن اعمال ذیل خیانت و مستحق مجازات اعدام محسوب می‌شود:

۱. قصد کشتن شاه، ملکه یا ولیعهد
۲. تعرض و بی حرمتی نسبت به همسر شاه یا دختر بزرگ و ازدواج نکرده او و یا به همسر و ولیعهد

۳. به راه انداختن جنگ علیه مقام سلطنت

۴. پناه بردن و مساعدت کردن به دشمنان مقام سلطنت

۵. قلب مهر مقام سلطنت

۶. جعل پول یا وارد کردن آگاهانه آن به کشور

۷. کشتن قضات شاهی

در حال حاضر، فقرات ۱، ۳ و ۴ به عنوان مصادیق بارز خیانت در حقوق امروز انگلستان شناخته شده اند و به جای خیانت به یک فرد، یعنی سلطان، خیانت به کشور و نظام حکومتی آن مدنظر قرار می گیرد. (میرمحمدصادقی، ۱۳۹۲، ص ۳۸)

همچنین، خیانت ممکن است شامل «تجمع غیرقانونی به منظور تخریب تمامی عبادت گاه ها ... یا طغیان برای کاهش هزینه عمومی یا بالا بردن دستمزدها ... باشد که شخص طغیان گر، منفعت شخصی در آن ندارد، اگر هدف طغیان منافع خصوصی یا محلی باشد، عمل انجام یافته خیانت محسوب نمی شود؛ مثل این که برای آزاد نمودن زندانی خاصی یا تخریب محل خاصی اقدام کرده باشد.

قانون دیگری که در زمینه نظم عمومی پیش بینی شده است، «قانون نظم عمومی مصوب ۱۹۸۶ میلادی» است که در آن جرایمی مثل شورش، اخلال در نظم به شکل خشونت آمیز و برخی از جرایم جزئی تری که هم می توانند جزء جرایم علیه امنیت یا نظم عمومی وهم جزء جرایم علیه اشخاص محسوب گردند، وجود دارد.

در این جرایم باید رفتار ارتكابی به گونه ای باشد که بتواند یک شخص متعارف حاضر در صحنه را نسبت به ایمنی خود نگران سازد، ولی اینکه در عمل کسی بترسد یا حتی در صحنه حضور داشته باشد ضرورت ندارد.

در جرایم شورش و اخلال خشونت آمیز در نظم، به ترتیب، حضور هم زمان حداقل دوازده و سه نفر در صحنه، که با همکاری یکدیگر عمل می کنند، ضروری است.

گفتار سوم: مستندات شرعی و قانونی

قانون گذار ایران به تبعیت از فقه امامیه، جرایم را به چهار گروه حدود، قصاص، دیات و تعزیرات تقسیم بندی کرده است.

الف. مستندات شرعی جرم بغی در فقه امامیه

۱. در آیات

خداوند متعال در آیه ۹ سوره حجرات می فرماید: «هرگاه دو گروه از مؤمنان با هم

به نزاع و جنگ پرداختند در میان آنها صلح برقرار سازید؛ و اگر یکی از آنها بر دیگری تجاوز کند، با طایفه ظالم پیکار کنید تا به فرمان خدا باز گردد. هرگاه در میان آن دو بر طبق عدالت صلح برقرار سازید، و عدالت پیشه کنید که خداوند عدالت پیشگان را دوست دارد.»

این آیه مهمترین مستند شرعی برای جرم بغی است.

۲. در سنت

در سلسله سندی از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است:

«قتل دو نوع است: یکی کفاره گناه و معصیت است؛ دیگری شهادت و کشتن در راه خداست. و جنگیدن نیز دو نوع است: جنگیدن با کفار و جنگیدن با گروه بغی، تا زمانی که به فرمانبرداری و اطاعت برگردند.» (حرعاملی، ۱۴۰۹ ق، ج ۱۵: ۲۹)

حضرت علی علیه السلام در خطبه ۱۷۲ نهج البلاغه، مبنا و دلیل جنگ با بغات را ذکر می کند و می فرماید:

«طلحه و زبیر و یارانشان بر من خروج کردند؛... پس از ورود به بصره، به فرماندار من و خزانه داران بیت المال مسلمین و به مردم بصره حمله کردند؛ گروهی از آنان را شکنجه، و گروه دیگر را با حيله کشتند...» (نهج البلاغه، ص ۳۲۹)

آن حضرت در خطبه ۱۷۳ در خصوص ویژگی های رهبر اسلامی در زمان فتنه می فرماید: «ای مردم! سزاوارترین اشخاص به خلافت، آن کسی است که در تحقق حکومت، نیرومندتر، و در آگاهی از فرمان خدا داناتر باشد؛ تا اگر آشوبگری به فتنه انگیزی برخیزد، به حق بازگردانده شود و اگر سر باز زد، با او مبارزه کند...»

پس با توجه به سخنان حضرت، حکم برخورد با باغیان بعد از ایشان روشن شده است و آن اینکه در صورت وجود باغیان و همچنین وجود فرمانده ای شایسته با آن ویژگی ها که امام در این خطبه بیان کرده است، دیگر نیاز به وجود امام معصوم نیست؛ آنگونه که عده ای از فقها به آن قائل اند. (مرعشی، ۱۳۷۳، ص ۶۷)

۳. دلیل اجماع

در کتاب «الفقه»، بر وجوب جنگ علیه باغیان بنا بر اجماع فقها تصریح شده است

(حسینی شیرازی، ۱۴۰۹، ج ۴۸: ۱۳۲). صاحب جواهر هم بر این موضوع صحه گذاشته و بر کلام محقق حلی در «شرایع» که می گوید: «یجب قتالُ مَنْ خرج علی امامِ عادلٍ» ادعای اجماع منقول و محصل نموده است (نجفی، ج ۲۱: ۳۲۲)

۴. دلیل عقل

نیاز به امنیت و ضرورت فراهم ساختن سازوکارهای آن، نیازی است که در تمام ابعاد زندگی بشر به نحوی ملموس و مؤثر احساس می شود. نظام حاکم بر هر کشوری، تأمین آرامش و امنیت برای شهروندان را از وظایف اصلی خود می داند. دو معیار «مدیریت جامعه» و «امنیت» ایجاب می نماید حکومت از قدرتی برخوردار باشد تا بتواند امنیت سیاسی برقرار کند از بی ثباتی سیاسی که اعتراضات مردمی را به همراه خواهد داشت، جلوگیری کند.

ب. مستندات قانونی شورش در حقوق فرانسه

قانون گذار فرانسه در قانون مجازات عمومی سابق مصوب ۱۸۹۱ در ماده ۷۵ راجع به حمل سلاح بر ضد کشور فرانسه، قاعده ای ایجاد کرده است و چنین تصریح می کند: هر فرانسوی که بر ضد فرانسه مسلح شود محکوم به اعدام خواهد شد. (گارو، نقابت، ج ۳: ۶۸۱)

در قانون مجازات جدید مصوب ۱۹۹۴ مواد ۱-۴۱۲ تا ۸-۴۱۲ به جرایم علیه نهادهای جمهوری پرداخته است.

ج. مستندات قانونی شورش در حقوق انگلیس

در حقوق انگلستان نیز «قانون خیانت» مصوب ۱۳۵۱ و قانون «نظم عمومی» مصوب ۱۹۸۶ و قانون «جرم وبی نظمی» مصوب ۱۹۹۸، مهمترین جرایم حوزه امنیت و نظم عمومی می باشند.

گفتار چهارم: مجازات

مجازات جرایم بر خورد و واکنش جامعه در برابر جرم و مجرم است. اساساً نباید هیچ

جرمی بدون مجازات بماند.

الف. مجازات بغی در حقوق موضوعه ایران

در هیچ کدام از متون فقهی، نامی از جرم سیاسی و حتی جرم بغی به عنوان جرم مستوجب حد به میان نیامده است. از این رو بی تردید جرایم سیاسی از محدوده جرایم حدی خارج هستند. جرم بغی را نیز فقها در زمره جرایم تعزیری می دانند و تنها در صورتی که شروع به جنگ و مبارزه کنند، جنگ و قتال با آنها مجاز شمرده شده است. همان طور که در بخش اول نیز اشاره کردیم، حتی جنگ و قتال با اهل بغی به خاطر جلوگیری از طغیان و شورش آنهاست، نه این که هدف، قتل و نابودی آنها باشد، در نتیجه مجازات مجرمین سیاسی از طریق حد محاربه دارای مبنای قوی و مستحکمی نیست.

حضرت علی (علیه السلام) بعضی از باغیان را حبس کرد، زیرا اساساً باید جرم بغی را در زمره جرایم تعزیری به حساب آورد، (سپهری، ۱۳۷۳، صص ۱۰۴، ۱۰۵) در نتیجه یکی از بهترین راه حلها در خصوص مجازات مجرمین سیاسی، در نظام حقوق کیفری اسلام استفاده از تعزیرات است که قاضی نیز می تواند بر اساس شرایط و اوضاع و احوال مجرم و متناسب با جرم ارتكابی، مجازاتی را تعیین کند. به عبارت دیگر پیاده کردن اصل فردی ساختن مجازاتها که در خصوص جرایم سیاسی بیش از جرایم دیگر ضروری به نظر می آید، امکان پذیر است. (معرفت، ۱۳۶۸، شماره ۱۴۶، ۱۴۷: ۳۳ به بعد)

قانونگذار ایران در مواد ۲۸۷ و ۲۸۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، بغی را از جرایم حدی محسوب نموده و مجازات های مختلفی را در حالت های مختلف برای آن پیش بینی کرده است.

طبق ماده ۲۸۷ گروه باغی در صورت استفاده از سلاح، اعضای آن به مجازات اعدام محکوم می گردند و طبق ماده ۲۸۸ هرگاه اعضای گروه باغی قبل از درگیری و استفاده از سلاح، دستگیر شوند، چنانچه سازمان و مرکزیت آن وجود داشته باشد، به حبس تعزیری درجه سه و در صورتی که سازمان و مرکزیت آن از بین رفته باشد به حبس تعزیری درجه پنج محکوم می شوند.

در بحث مجازات باغی، نکته ای که قابل ذکر است اینکه گروهی که سعی در قیام مسلحانه علیه نظام اسلامی داشته باشد اقدامات عملی در این راستا انجام دهد، بطور

طبیعی قبل از قیام، به صورت تئوریک علیه نظام اسلامی به ضدیت و شرارت خواهد پرداخت و سپس دست به اقدام مسلحانه خواهد زد. در واقع چنین گروه‌هایی شاخه نظامی نیز خواهند داشت که از باب نمونه سازمان مجاهدین (منافقین) را می‌توان نام برد. قانون نسبت به گروهی که صرفاً علیه نظام اسلامی از طریق تئوریک و نظری مقابله می‌کنند و هرگز اقدام مسلحانه‌ای نداشته باشند ساکت می‌باشد. (جعفری، قهرمانی، شماره ۸- ۱۳۹۳)

ب. مجازات شورش در فرانسه

در قانون مجازات فرانسه برای کسی که اقدام به سوء قصد کند، ۳۰ سال حبس جنایی ساده و ۴۵۰ هزار یورو جزای نقدی پیش بینی شده است. هنگامی که سوء قصد توسط شخصی که نماینده قدرت عمومی است ارتکاب یابد، کیفرها به حبس جنایی دایم ساده و ۷۵۰ هزار یورو جزای نقدی افزایش می‌یابد.

در صورتیکه سوء قصد بواسطه یک یا چند عمل مادی نمود یابد، دسیسه به شمار می‌آید و مستوجب ۱۰ سال حبس ساده و ۱۵۰ هزار یورو جزای نقدی است. هنگامی که این بزه توسط شخصی که نماینده قدرت عمومی است ارتکاب یابد، کیفر تا ۲۰ سال حبس جنایی ساده و ۳۰۰ هزار یورو جزای نقدی افزایش می‌یابد.

در این قانون در ماده ۴-۴۱۲ مجازات اقدام به شرکت در یک جنبش آشوبگرانه مستوجب ۱۵ سال حبس جنایی ساده و ۲۲۵ هزار یورو جزای نقدی است و چنانچه فرد یا افراد مرتکب اعمال ذیل گردند مجازات به ۲۰ سال حبس جنایی ساده و ۳۰۰ هزار یورو جزای نقدی افزایش می‌یابد:

۱. تصرف اسلحه، مهمات، مواد انفجاری یا خطرناک یا موادی که در هر صورت خواه با کمک خشونت‌ها یا تهدیدها، خواه با چپاول و غارت خواه با خلع سلاح نیروهای عمومی بدست آمده باشد؛

۲. تهیه اسلحه، مهمات یا مواد انفجاری و خطرناک برای شورشیان.

همچنین در ماده ۶-۴۱۲ اقدام به رهبری یا سازماندهی یک جنبش آشوبگرانه، مستوجب حبس جنایی دایم ساده و ۷۵۰ هزار یورو جزای نقدی است.

ج. مجازات شورش در انگلیس

براساس قانون نظم عمومی مصوب ۱۹۸۶ میلادی، مجازات جرم شورش ۱۰ سال حبس یا جریمه نامحدود و یا هردو، بنا به تشخیص دادگاه می باشد. همچنین مجازات جرم بی نظمی خشونت آمیز، ۵ سال حبس یا جریمه نامحدود و یا هردو، بنا به تشخیص دادگاه می باشد.

نتیجه گیری

با عنایت به آنچه گفته شد، جرایم حوزه امنیت و اساس نظام سیاسی کشورها از مهمترین جرایم ملی است و معمولاً سخت ترین کیفرها را در پی دارد. اما نباید حاکمیت ها به بهانه آن مانع تحرکات و جنبش های سیاسی اصلاح طلبانه و خیرخواهانه شوند.

در فقه امامیه اولاً بغی از جمله جرایم تعزیری است نه حدی؛ چون مجازات خاصی برای آن در شرع پیش بینی نشده است، هر چند که قانونگذار در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ آن را جرم حدی محسوب کرده است. در ثانی هر چند برخی از حقوقدانان، بغی را به لحاظ موضوع جرم و سوءنیت خاص مرتکب، جرم سیاسی می دانند لیکن سیاسی تلقی کردن این جرم با ماهیت جرم سیاسی، که نوعاً جرمی غیر خشونت آمیز بوده و با انگیزه عدالت خواهانه و نوع دوستانه انجام می شود ناسازگار است.

سوم اینکه در اغلب موارد، بغی با آشوب و درگیری همراه بوده و عواقب وخیم آن به طور غیر مستقیم و حتی گاهی به صورت مستقیم متوجه افراد جامعه نیز می گردد، با وجود این، اقدام باغیان محاربه نبوده و به لحاظ ساختاری، کاملاً متفاوت با جرم محاربه است.

بنابر روایات واصله و حوادث رخ داده در دوران حکومت حضرت علی تحرکات و اقدامات غیر مسلحانه علیه نظام اسلامی را نمی توان بغی نامید.

بدون شک بغی قیام مسلحانه علیه قدرت اسلامی و کیان نظام به منظور سرنگونی آن از طریق مبارزه مستقیم با امام معصوم یا نواب خاص یا عام ایشان می باشد.

ماهیت جرم بغی با نهادهای حقوقی مشابه در حقوق انگلستان و فرانسه مثل شورش، اقدام علیه سلطنت و قصد کشتن شاه، بی نظمی خشونت آمیز، اقدام علیه منافع ملی و نهادهای اساسی جمهوری و جنبش های شورشی، اشتراکاتی دارند و حتی مجازات متنوع تر و سنگین تری در حقوق کشورهای اخیرالذکر به همراه دارد.

رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا إِنْ نَسِينَا أَوْ أَخْطَأْنَا...

منابع

قرآن کریم

نهج البلاغه

۱. رشید الجمیلی، خالد، احکام البغاة و المحاربين فی الشریعة و القانون، دار الحریة للطباعة، بغداد، بی تا
۲. زراعت، عباس، جرم سیاسی، انتشارات ققنوس، چاپ نخست، تهران، ۱۳۷۷
۳. ساریخانی، عادل، جاسوسی و خیانت به کشور، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ اول، قم، ۱۳۷۸
۴. سپهری، محمد، زندان از دیدگاه اسلام، مرکز چاپ و نشر سازمان تبلیغات اسلامی، چاپ اول، تهران، ۱۳۷۳
۵. علائی، شمس الدین امیر، مجازات اعدام، چاپخانه مجلس، تهران، بی تا
۶. گارو، مطالعات نظری و عملی در حقوق جزا، ترجمه سیدضیاء الدین نقابت، انتشارات ابن سینا، تهران، ۱۳۴۴
۷. گودرزی، محمدرضا، مقدادی، لایلا، قانون مجازات فرانسه، انتشارات سلسبیل، قم، ۱۳۸۶
۸. مطهری، مرتضی، مجموعه چلچراغ حکمت، دفتر دوازدهم، کانون اندیشه جوان، تهران، ۱۳۸۹
۹. الموسوی الخمینی، روح الله، تحریر الوسیله، انتشارات دارالعلم، قم، ۱۳۷۸
۱۰. جعفری، فریدون، قهرمانی، مسعود، تحلیل جرم بغی در سیره علوی و قانون م، ۹۲۱، فصل نامه پژوهشنامه نهج البلاغه سال دوم شماره ۸- زمستان ۱۳۹۳
۱۱. رزمی، محسن و خسروی، علی، تطبیق فقهی مباحث بغات نهج البلاغه با قرآن و مقارنه مذاهب فقهی در آن، فصلنامه تخصصی فقه و تاریخ تمدن، شماره ۲۲، سال ششم، ۱۳۸۸
۱۲. زرگوش نسب، عبدالجبار، غیبی، سیده معصومه، معرفت سیاسی، شماره اول، سال چهارم، بهار و تابستان ۱۳۹۱
۱۳. محمدی، جلال، علی پور، ادریس، ماهیت جرم بغی در قانون مجازات ایران و فقه اسلامی، فصل نامه تعالی حقوق، دوره جدید، شماره ۱
۱۴. معرفت، محمدهادی، بحثی در تعزیرات، مجله کانون و کلا، شماره ۱۴۷، ۱۴۶، بهار و تابستان ۱۳۶۸
۱۵. دانشنامه اهل بیت <http://ahlebeitpedia.com>
۱۶. دانشنامه رشد <http://daneshnameh.roshd.ir>
۱۷. کتابخانه مدرسه فقاہت <http://lib.eshia.ir>
۱۸. ویکی فقه <http://www.wikifqh.ir>